

SNORRe – Statistics Norway’s Open Research Repository

<http://brage.bibsys.no/ssb/?locale=en>

Kitterød, R.H. og J. Lyngstad (2009): Foreldres økonomi etter samlivsbrudd - er det mor eller far som har høyest inntekt? Tidsskrift for velferdsforskning, Årg. 12, nr 4, 232-248

Title: Foreldres økonomi etter samlivsbrudd - er det mor eller far som har høyest inntekt?

Author: Ragni Hege Kitterød
Jan Lyngstad

Version: **Forfatterens artikkelversjon (fagfellevurdert)**

Publisher: Fagbokforlaget
<http://fagbokforlaget.no/?artikkelid=62&tidsskrift=ja>

Downloaded from Statistic Norway’s institutional repository:
http://brage.bibsys.no/ssb/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_27836

Author’s websites:
Kitterød: <http://www.ssb.no/forskning/personer/rhk/index.html>
Lyngstad: <http://www.ssb.no/forskning/personer/jrl/index.html>

Please find below the full text of this article

Foreldres økonomi etter samlivsbrudd – er det mor eller far som har høyest inntekt?

Ragni Hege Kitterød
Forsker (dr. polit, sosiologi)
Seksjon for demografi og levekårsforskning
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep., 0033 Oslo
rhk@ssb.no

Jan Lyngstad
Forsker (cand. polit, statsvitenskap)
Seksjon for demografi og levekårsforskning
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep., 0033 Oslo
jrl@ssb.no

Ingress

Det diskuteres ofte hvem som har høyest og lavest inntekt av bostedsforeldre og samværsforeldre. Sammenligninger av bostedsmødre og samværsfedre til ett og samme barn viser at mor oftere har høyere, enn lavere, individuell inntekt etter skatt enn far. Partene har sjelden like store inntekter. Skattesystemet og ulike overføringer gir en vesentlig utjevning mellom partenes inntekter. Tar vi hensyn til alle husholdningsmedlemmers inntekter og justerer for husholdningens størrelse og sammensetning, har mor like ofte høyere, som lavere, inntekt enn far. Det er særlig partenes yrkestilknytning og nåværende samlivsstatus som har betydning for om det er store inntektsforskjeller mellom dem.

Income after split-up: is mother or father best off?

Utilising survey data from 2004, we compare the incomes of former couples of resident mothers and non-resident fathers in Norway. The mother more often has higher, than lower, income after tax than the father and the partners seldom have equal income levels. The tax system and various transfers considerably even out initial income differences between the partners. Looking at the partners' equivalent income, we find that the mother has highest income in four out of ten former couples and lowest income in the same proportion of couples. The difference between the partners' income levels is strongly affected by their labour market behaviour and present family situation.

1. Innledning

Samlivsbrudd blant foreldre har store økonomiske konsekvenser for partene, og det diskuteres ofte hvem som er vinnere og tapere. Lenge var fokus først og fremst rettet mot de enslige forsørgerne. En rekke studier dokumenterte en overhyppighet av økonomiske problemer og lav inntekt i denne gruppen (f. eks. Fløtten, Dahl og Grønningsæter 2001; Lyngstad og Epland 2003). Etter hvert er det blitt mer oppmerksomhet også om samværsforeldrenes situasjon. I Norge har særlig Skevik (2004) pekt på at mange samværsfedre er økonomisk sårbare. I likhet med enslige foreldre mister de stordriftsfordelene ved å dele husholdning og nyter ikke lengre godt av den andre partens inntekt. Dessuten må de betale barnebidrag, har utgifter under samvær med barna, og mottar ikke lengre barnetrygd. Mange rapporterer da også at de har problemer med å klare løpende utgifter.

I Norge, som i mange andre land, er det foretatt flere sammenligninger av partenes økonomiske situasjon. Oftest sammenligner man da *grupper* av enslige mødre med *grupper* av samværsfedre og viser gjennomsnittlig inntektsnivå og inntektsfordeling for hver av gruppene (f. eks. Melby 1997, Bratberg og Tjøtta 1999; Kirkeberg og Pedersen 2000). I denne artikkelen sammenligner vi derimot den økonomiske situasjonen for *mor og far i én og samme bidragsrelasjon*. Vi undersøker altså i hvilken grad det er forskjell mellom inntektene til foreldrene til ett og samme barn. Slike sammenligninger på *parnivå* kan supplere og nyansere sammenligninger på *gruppenivå* og er også mer relevante i mange sammenhenger. Foreldre som synes de kommer dårlig ut etter et samlivsbrudd, sammenligner seg ofte med sin tidligere partner, og ikke med et gjennomsnitt av enslige mødre eller samværsfedre. Og når noen synes de betaler for høye eller mottar for lave bidrag, er det gjerne forholdet mellom egen og den tidligere partnerens inntekt som ligger til grunn for vurderingene. Analyser av foreldrepar gjør det mulig å stille andre typer spørsmål enn analyser av grupper av foreldre. Vi kan se hvor ofte mor har lavere eller høyere inntekt enn far, og vi kan identifisere faktorer som kjennetegner par der den ene parten har lavere eller høyere inntekt enn den andre. Dermed får vi også vite i hvilken grad barna beveger seg mellom husholdninger med svært ulik økonomisk standard, i den grad det er kontakt mellom samværsfar og barn. Dersom mor har høyere inntekt enn far i noen par, og lavere i andre, kan forskjellene veie hverandre opp og gi små gjennomsnittsforskjeller på gruppenivå. Det er imidlertid forholdsvis sjelden at mor og far i samme par har omtrent like høye inntekter, men dette kan vi se først når vi studerer par av foreldre til samme barn, slik vi gjør i denne artikkelen.

Vi spør hvor ofte det er stor forskjell mellom mors og fars inntekt blant foreldre som bor hver for seg, samt hvilken betydning skatt og overføringer har for forholdet mellom partenes inntekter. Vi ser både på partenes individuelle inntekter og på hele husholdningens inntekt. Vi spør også hvilke faktorer som har betydning for om den ene parten har mye lavere inntekt enn den andre og er da særlig interessert i betydningen av partenes yrkestilknytning, utdanningsnivå og nåværende samlivsstatus. Vi er altså ikke først og fremst opptatt av det absolutte nivået på partenes inntekter, men undersøker i hvilken grad det er forskjell mellom inntektene til foreldre i ett og samme par, samt hva som kjennetegner par der den ene har mye lavere inntekt enn den andre.

Analysene er basert på *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* - en utvalgsundersøkelse blant foreldre som bor hver for seg. Man intervjuet par av foreldre i samme bidragsrelasjon, altså både dem som bodde fast sammen med barnet og dem som hadde besøkskontakt med barnet. Opplysninger om partenes inntekt, utdanning og en del andre forhold ble hentet fra Statistisk sentralbyrås registre. De som har barnet boende hos seg, kaller vi her for *bostedsforeldre*, og de som ikke bor fast sammen med barnet, kaller vi *samværsforeldre*. Ettersom de fleste barn bor hos mor etter et samlivsbrudd, ser vi kun på par av bostedsmødre og samværsfedre.ⁱ

Høye skilsmissetall har medført stor interesse blant forskere i mange land for de økonomiske konsekvensene av samlivsbrudd. Ofte følger man da enkeltpersoner over tid og undersøker hvilke grupper som får lavere, og hvilke som får høyere, inntekt etter bruddet (f. eks. Jarvis og Jenkins 1997; Portman 2000; McManus og Di Prete 2001; Uunk 2004; Manting og Bouman 2006; Andress, Borgloh, Bröckel, Giesselmann og Hummelsheim 2006; Aassve, Betti, Mazzuco og Mencarini 2007; Bratberg og Tjøtta 2008). Dette er ikke tema i vår artikkel. Vi sammenligner inntekten til mor og far på et gitt tidspunkt og ser ikke på endringer over tid for enkeltpersoner. I og med at parene tidligere har bodd sammen, enten som gifte eller samboende, kan vi imidlertid gå ut fra at partene hadde like stor husholdningsinntekt før bruddet.

Inntektsforskjeller mellom bostedsmødre og samværsfedre – hva viser tidligere studier?

De fleste tidligere studier av inntektsforskjeller mellom foreldre som lever atskilt, har altså enten fulgt enkeltpersoner over tid, eller sammenlignet grupper av mødre med grupper av fedre på et gitt tidspunkt. Vi trekker fram noen hovedfunn fra denne litteraturen som utgjør en viktig bakgrunn for analysene i vår artikkel. Studier som følger enkeltpersoner over tid viser ofte at samlivsbrudd har betydelige negative konsekvenser for kvinners økonomiske velferd, særlig på kort sikt (f. eks. Jarvis og Jenkins 1997; Portman 2000; Uunk 2004; Manting og Bouman 2006). For menn er funnene mindre entydige. Mens enkelte tidligere hevdet at menns økonomiske velferd endres lite etter et samlivsbrudd (f. eks. Jarvis og Jenkins 1997), tyder nå flere studier på at mange menn får dårligere økonomi. Dette

har bl.a. sammenheng med at menn sjeldnere enn før har vært eneforsørgere i parforholdet, og at de bidrar mer enn før til den økonomiske forsørgelsen av barna etter bruddet (McManus og DiPrete 2001). Aassve mfl. (2007) viser dessuten at mange menn får klart nedsatt boligstandard etter samlivsbrudd. Både blant menn og kvinner er det imidlertid stor variasjon i de økonomiske konsekvensene av samlivsbrudd. Blant de faktorene som har stor betydning, er egen og partners yrkestilknytning før bruddet, egen yrkestilknytning etter bruddet, samt hvorvidt man inngår et nytt samliv eller ikke. I de fleste land taper kvinner mer økonomisk på et samlivsbrudd enn menn, men kjønnsforskjellen varierer mellom land. Bostedsmødre i land med et såkalt sosialdemokratisk velferdsregime, som f. eks. Norge, kommer gjerne bedre ut enn bostedsmødre i mange andre land (f. eks. Uunk 2004; Andress mfl. 2006; Aassve mfl. 2007; Bratberg og Tjøtta 2008). Dette har bl.a. sammenheng med at mødre i de sosialdemokratiske landene har høy yrkesaktivitet, at det foregår en omfattende omfordeling av penger fra husholdninger uten barn til husholdninger med barn gjennom trykkesystemet, samt at de fleste samværsfedre betaler barnebidrag.

Studier som sammenligner inntektsnivået blant bostedsmødre som gruppe med inntektsnivået blant samværsfedre som gruppe på et gitt tidspunkt, gir litt ulike resultater. For Norges del fant Melby (1997) at samværsforeldre i gjennomsnitt kom bedre ut enn bostedsforeldre. Gruppene hadde tilnærmet lik husholdningsinntekt etter skatt, men ettersom bostedsforeldrene hadde større husholdninger enn samværsforeldrene, skulle inntektene der forsørge flere personer. Kirkeberg og Pedersen (2000) fant at samværsforeldre i gjennomsnitt hadde høyere inntekt enn bostedsforeldre, men at det var stor variasjon i begge grupper. Det å ha en ny partner gav gjerne bedre økonomiske levekår både for bosteds- og samværsforeldre. Bratberg og Tjøtta (1999) fant derimot at samværsforeldre i gjennomsnitt hadde lavere inntekt enn bostedsforeldre. De hadde imidlertid litt mindre fullstendige inntektsopplysninger i sine data enn det som er brukt i tidligere studier. Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen (2005) fant at ulike inntektsmål gir ulike svar på spørsmålet om hvorvidt bostedsmødre eller samværsfedre har best økonomi. Målt ved egen inntekt etter skatt hadde bostedsmødrene i gjennomsnitt høyere inntekt enn samværsfedrene. Når de tok hensyn til at mor hadde større utgifter enn far til forsørgelse av felles barn, kom mødre derimot dårligst ut. Når de i tillegg tok hensyn til husholdningens samlede inntekt, samt til antall personer som skulle forsørges av denne, kom partene i gjennomsnitt omtrent likt ut. Det var stor variasjon i inntektsnivået både blant mødre og fedre, men spredningen var størst blant fedre. Særlig samværsfedre som ikke var i jobb, kom dårlig ut.

Det finnes også tidligere studier som sammenligner den økonomiske situasjonen blant par av foreldre til samme barn, slik vi gjør i denne artikkelen. Analyser av Rikstrygdeverkets registre tyder på at samværsforeldre har høyest inntekt i flertallet av parene, mellom 70 og 60 prosent alt etter hvilket inntektsmål som benyttes (Ot.prp. nr. 43, 2000-2001). Lyngstad mfl. (2005) fant i en undersøkelse fra

2002ⁱⁱ at mor hadde like høy, eller høyere, inntekt etter skatt enn far blant minst to av tre par av bostedsmødre og samværsfedre. Når de tok hensyn til at mor hadde større utgifter enn far til forsørgelse av felles barn, hadde hun imidlertid lavere inntekt enn far i omtrent halvparten av parene. Når de så på husholdningens samlede inntekt og korrigererte for antall personer som skulle forsørges av denne, var det like vanlig at mor hadde høyere, som lavere, inntekt enn far. Det var stor variasjon mellom grupper av par. Særlig hadde partenes yrkestilknytning stor betydning for hvem som hadde høyest og lavest inntekt.

Hvilket inntektsmål ser man på?

I sammenligninger av bostedsforeldres og samværsforeldres økonomiske levekår, bruker forskere forskjellige inntektsmål avhengig av hvilken problemstilling de vil belyse. Mange benytter også flere mål for å illustrere betydningen av ulike betraktningmåter eller inntektskomponenter. Et viktig skille går på hvorvidt man kun ser på partenes individuelle inntekter, eller også regner med inntekter fra andre husholdningsmedlemmer. Det vanligste er å ta med alle husholdningsmedlemmers inntekter, og så korrigere for husholdningens størrelse og sammensetning ved hjelp av såkalte forbruksvekter. Man tar da hensyn til at store husholdninger trenger mer å leve av enn små, samtidig som de har en del stordriftsfordeler (f. eks. Kirkeberg og Pedersen 2000; Portmann 2000; Uunk 2004; Bergloh mfl. 2006; Bratberg og Tjøtta 2008). Et annet viktig skille går på hvorvidt man ser på inntekt eksklusiv eller inklusiv offentlige overføringer og barnebidrag. Ofte benyttes begge deler for å undersøke hvilken betydning ulike overføringer har, særlig for mors inntekt (f. eks. Portman 2000; McManus og DiPrete 2001; Bratberg og Tjøtta 2008). Et tredje viktig skille går mellom forskere som primært ønsker å belyse lavinntekt og økonomiske problemer (f. eks. Skevik 2004; Aassve mfl. 2007), og dem som sammenligner partenes generelle inntektsnivå (f. eks. Kirkeberg og Pedersen 2000; Bratberg og Tjøtta 2008). Videre supplerer enkelte forskere inntektsanalysene ved å se på såkalt "ikke-monetære" velferdsmål, som f. eks. boligstandard og tilgang til bil, farge-TV og annet utstyr (f. eks. Aassve mfl. 2007), og andre benytter mer subjektive mål som hvorvidt man har problemer med løpende utgifter (Skevik 2004). Noen ser også på såkalt "potensiell inntekt" eller "earnings capacity", definert som den inntekten husholdningen ville ha hatt dersom alle voksne hadde full jobb (Bratberg og Tjøtta 2008). Personer som ikke er yrkesaktive eller arbeider deltid, får høyere økonomisk velferd med en slik betraktningmåte enn når man ser på den realiserte inntekten.

I denne artikkelen sammenligner vi mors og fars inntekter blant foreldre som tidligere har vært gift eller samboende, både ved å se på deres individuelle inntekt etter skatt, og ved å se på hele den nye husholdningens inntekt. Dette fanger opp ulike aspekter ved partenes økonomiske velferd. For å kunne sammenligne økonomisk velferd for ulike husholdningstyper, justerer vi for husholdningens størrelse og sammensetning og beregner en såkalt ekvivalentinntekt i tråd med hva som ofte gjøres i analyser på

feltet. Ettersom vårt datamateriale gir opplysninger om mengden samvær mellom samværsforeldre og barn, kan vi foreta en mer presis justering enn hva som er tilfellet i mange andre studier, ved å ta hensyn til at barna tilbringer deler av tiden i farens husholdning.ⁱⁱⁱ Som nevnt, viser flere studier at mødre i såkalte sosialdemokratiske velferdsstater, blant annet Norge, kommer bedre ut økonomisk etter et samlivsbrudd enn mødre i mange andre land, bl.a. p.g.a. større offentlige overføringer og flere fedre som betaler bidrag. Vi sammenligner derfor mors og fars individuelle inntekt både før og etter overføringer, bidrag og skatt.

Datagrunnlag og inntektsmål i vår analyse

Våre analyser er basert på en utvalgsundersøkelse gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet i 2004, kalt *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004*. Data ble samlet inn gjennom telefonintervjuing med postal oppfølging, og opplysninger om bl.a. alle husholdningsmedlemmenes inntekt og utdanning ble koblet til fra SSBs registre. Undersøkelsen hadde to delutvalg. Det ene bestod av foreldre som til daglig bor sammen med barn under 18 år, men ikke sammen med barnets andre forelder. Det andre bestod av personer med barn under 18 år, men som verken bodde fast sammen med barnet eller den andre forelderen. Hver person i det første utvalget hadde barn sammen med en person i det andre. Den forelderen som barnet var registrert bosatt hos, regner vi her som bostedsforelder, mens den andre regnes som samværsforelder. Spørsmålene i intervjuet var i hovedsak de samme for begge foreldregrupper. Begge parter gav opplysninger om samværsforelderens samvær med barna. Dersom det var flere barn i bidragsrelasjonen, gjaldt disse spørsmålene for det yngste barnet.

Man fikk svar fra 2692 personer, eller 75 prosent av bruttoutvalget. 2040 av disse utgjorde 1020 hele bidragspar, dvs. at man oppnådde intervju med mor og far til samme barn. Våre analyser omfatter par av bostedsmødre og samværsfedre der begge parter deltok i undersøkelsen, og der partene har bodd sammen tidligere som gifte eller samboende. 746 par inngår i analysene.^{iv}

Foreldreutvalgene ble trukket via et utvalg av barn. Foreldre med flere barn hadde da større sannsynlighet for å bli trukket ut enn foreldre med bare ett barn. Det er laget en utvalgsvekt som justerer for dette. Det er også laget en frafallsvekt som korrigerer for at grupper med lav utdanning hadde lavere svarprosent enn grupper med høy utdanning.^v Våre analyser er basert på det vektete materialet. Antall observasjoner rapporteres ut fra det uvektede materialet. Undersøkelsen er dokumentert i Skaare og Fodnesbergene (2005), og vektene er dokumentert i Vedø (2004).

Opplysningene om inntekt er hentet fra SSBs inntektsstatistikk for personer og familier (IFP). Denne er konstruert ved å koble sammen flere registre som inneholder inntektsdata og andre kjennemerker.^{vi} Vi benytter følgende inntektsmål i analysene.

Individuell inntekt etter skatt og individuell bruttoinntekt

Individuell inntekt etter skatt kan sies å vise hvor store økonomiske ressurser hver enkelt bosteds- og samværsforelder har direkte kontroll over. Den omfatter summen av all lønnsinntekt og netto næringsinntekt, kapitalinntekt og diverse overføringer, som f.eks. overgangsstønad, arbeidsledighetstrygd, barnetrygd, kontantstøtte, mottatt barnebidrag og sosialhjelp. Til fratrekk kommer utliknet skatt og negative overføringer, som f.eks. betalt barnebidrag og pensjonspremie i arbeidsforhold. Betalt bidrag er altså trukket fra de bidragspliktiges inntekt og mottatt bidrag lagt til bidragsmottakernes inntekt. I dette inntektsmålet tar vi ikke hensyn til eventuelle inntekter fra andre husholdningsmedlemmer, og heller ikke til hvor mange personer som bor i husholdningen.

For å illustrere hva overføringer og skatt betyr for inntektsforskjellen mellom mor og far, sammenligner vi også inntektene deres eksklusive barnrelaterede overføringer, barnebidrag og skatt. Dette kaller vi *individuell bruttoinntekt*.

Ekvivalentinntekt

Når man skal sammenligne ulike gruppers økonomiske velferdsnivå, er det vanlig å summere inntekten til samtlige husholdningsmedlemmer og forutsette at inntekten deles likt mellom alle i husholdningen. Man tar også hensyn til at husholdningene har ulik størrelse og sammensetning og til at store husholdninger gir visse stordriftsfordeler. To voksne trenger høyere samlet inntekt enn en enslig for å ha samme økonomiske velferdsnivå, men de trenger ikke dobbelt så høy inntekt. Man benytter gjerne såkalte ekvivalensskalaer for å gjøre inntektene til ulike typer husholdninger sammenlignbare. Alle medlemmer i en gitt husholdning får da samme *ekvivalentinntekt*. Dette er også et vanlig mål i sammenligninger av inntektsnivået blant bosteds- og samværsforeldre og benyttes også i analysene her. Vi gir den første voksne i husholdningen forbruksvekten 1,0, hver av de øvrige voksne vekten 0,5 og hvert barn under 18 år vekten 0,3.^{vii} Med dette målet ønsker vi å fange opp foreldrenes økonomiske velferd når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekter og til forsørgelsesforpliktelser i husholdningen.

Bostedsmødre skiller seg imidlertid fra andre mødre ved at ett eller flere av barna gjerne tilbringer en del tid i farens husholdning. Tilsvarende skiller samværsfedre seg fra andre fedre ved at de har utgifter til samvær med barn de ikke bor fast sammen med. Det tas sjelden hensyn til dette i beregninger av ekvivalentinntekt, men i sammenligninger av bosteds- og samværsforeldre er dette viktig.

Bostedsmødrene kan ellers få litt for lav ekvivalentinntekt, mens samværsfedrene får litt for høy. Enkelte forskere har justert for dette tidligere. Eksempelvis laget Kirkeberg og Pedersen (2000) et anslag for samværsfedrenes utgifter til samvær med barna i sine inntektsanalyser. De hadde ikke informasjon om hvor mye hver enkelt far var sammen med barna sine, men benyttet gjennomsnittlig antall samværsdager basert på en tidligere intervjuundersøkelse (Jensen og Clausen 1997), noe som gav identiske beløp for alle fedre. De forutsatte at bostedsmødrene sparte det samme beløpet. Bratberg og Tjøtta (2008) og Stirling og Aldrich (2008) benytter en lignende metode. Vi har imidlertid intervjuopplysninger om mengden samvær med barn for hver enkelt samværsfar og kan dermed justere mer presist for ekstraavgifter i fars husholdning og besparelser i mors. Dette gjør vi ved å gi en lavere forbruksvekt til de barna i mors husholdning som tilbringer deler av tiden på besøk hos far. For fedrenes husholdning gis disse barna en forbruksvekt alt etter hvor mye de er på besøk^{viii}.

Mål for forholdet mellom partenes inntekter

For å sammenligne inntektsnivået for foreldrene til ett og samme barn har vi laget en variabel som viser bostedsmors inntekt i prosent av samværsfars. Inndelingen benyttes både for individuell inntekt etter skatt, individuell bruttoinntekt og ekvivalentinntekt. Vi skiller mellom følgende grupper:

1. Par der mors inntekt utgjør inntil 2/3 av fars.
2. Par der mors inntekt utgjør 67-89 prosent av fars.
3. Par der partene har tilnærmet lik inntekt (mors inntekt utgjør da 90-110 prosent av fars).
4. Par der mors inntekt utgjør 111-149 prosent av fars (fars inntekt utgjør da 67-89 prosent av mors).
5. Par der mors inntekt utgjør minst 150 prosent av fars (fars inntekt utgjør da inntil 1/3 av mors).

Individuell inntekt etter skatt: Mor har høyest inntekt i nesten ett av to par

Vi finner at mor oftere har høyere, enn lavere, individuell inntekt etter skatt enn far. Kun i 18 prosent av parene har partene omtrent like høye inntekter, mens mor har høyere inntekt enn far i 48 prosent av parene og lavere inntekt enn far i 35 prosent av parene (tabell 1). I nesten ett av fire par har mor mye høyere inntekt etter skatt enn far (minst 150 % av fars inntekt), og i 17 prosent av parene har hun mye lavere inntekt etter skatt (under 67 prosent av fars inntekt).

Inntektsforskjellen mellom partene er størst i de parene der mor har mye lavere inntekt enn far. Mors gjennomsnittsinntekt ligger her nesten 450 000 kroner under fars. Det høye inntektsnivået blant fedre i denne gruppen er imidlertid sterkt påvirket av at en liten gruppe har svært høye inntekter, hovedsakelig kapitalinntekter. Men også når vi holder utenfor fedre med kapitalinntekt som

hovedinntektskilde, har fedre i gjennomsnitt betydelig høyere inntekt enn mødre blant par der mors inntekt utgjør maksimum to tredeler av fars (ikke vist her). Selv om det er vanligere at mor har høyere, enn lavere, inntekt etter skatt enn far, er altså forskjellen mellom partenes inntekter størst når mor har mye lavere inntekt enn far.

Tabell 1. Par av bostedsmødre og samværsfedre etter hvor stor andel mors individuelle inntekt etter skatt utgjør i prosent av fars. Gjennomsnittsinntekt for hver av partene i ulike grupper

	Mors inntekt i prosent av fars					Alle
	0-66%	67-89%	90-110%	111-149%	150%+	
Fordeling	17	17	18	25	23	100
Mors gjennomsnittsinntekt	197 600	233 000	258 600	279 400	314 700	261 900
Fars gjennomsnittsinntekt	646 400	298 900	259 500	217 400	150 000	296 200
Antall observasjoner	116	129	126	198	177	746

Bildet endres betraktelig når overføringer og skatt holdes utenfor

Sett i lys av at mødre oftere enn fedre arbeider deltid og oftere har yrker med lavt lønnsnivå (NOU 2008:6), er det kanskje overraskende at mors individuelle inntekt etter skatt ligger over fars i de fleste bidragspar. Bostedsmødres og samværsfedres inntekter har imidlertid ulik sammensetning. Lyngstad (2008:35) har laget et inntektsregnskap for de to foreldregruppene. Dette viser at samværsfedre i gjennomsnitt har betydelig høyere yrkes- og kapitalinntekt enn bostedsmødre og betaler mer i skatt og barnebidrag. Mødrene mottar derimot barnebidrag og har også langt mer av andre typer overføringer enn fedrene. Overføringer spiller altså en større rolle for bostedsmødre enn samværsfedre, mens yrkes- og kapitalinntekter utgjør en større del av samværsfedres enn bostedsmødres inntekt etter skatt. Videre betaler fedrene i gjennomsnitt mer enn dobbelt så mye skatt som mødrene. Både skattesystemet, barnebidrag og offentlige overføringer bidrar altså til en utjevning mellom bostedsmødres og samværsfedres inntekt etter skatt. Dette er i tråd med intensjonene i familiepolitikken. Ettersom barna bor mest hos mor, har mor større utgifter til deres forsørgelse enn far, og kan også ha vanskeligere for å delta i yrkeslivet på full tid.

For å illustrere hva overføringer og skatt betyr for forholdet mellom partenes inntekter, har vi laget en fordeling basert på partenes inntekter eksklusive barnerelaterte overføringer, og før betalt skatt (tabell 2). Dette er altså summen av den enkeltes yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer som ikke er knyttet til barnet, og betegnes her som individuell bruttoinntekt. Eksempelvis er pensjoner fra folketrygden, tjenstepensjon og arbeidsledighetsstrygd regnet med, mens f.eks. kontantstøtte, barnetrygd, overgangsstønad og barnebidrag er holdt utenfor. Vi finner at bostedsmødrenes individuelle bruttoinntekt i gjennomsnitt ligger langt under samværsfedrenes, og at mor i de aller fleste par har lavere inntekt enn far. Kun i 16 prosent av parene ligger mors individuelle bruttoinntekt over

fars, og kun i 13 prosent av parene har partene omtrent like stor bruttoinntekt. Dette er altså et helt annet bilde enn hva vi får når vi ser på individuell inntekt etter skatt og viser hvor stor betydning skatt, offentlige overføringer og barnebidrag har for forholdet mellom mors og fars inntekt blant foreldre som lever atskilt. Mens mor har tilnærmet lik, eller høyere, individuell inntekt etter skatt enn far i 66 prosent av alle par, har hun tilnærmet lik, eller høyere, individuell bruttoinntekt enn far i kun 29 prosent av alle par.

Tabell 2. Par av bostedsmødre og samværsfedre etter hvor stor andel mors individuelle bruttoinntekt utgjør i prosent av fars. Gjennomsnittsinntekt for hver av partene i ulike grupper

	Mors inntekt i prosent av fars					Alle
	0-66%	67-89%	90-110%	111-149%	150%+	
Fordeling	52	19	13	8	8	100
Mors gjennomsnittsinntekt	182 000	267 700	303 500	354 700	378 800	243 600
Fars gjennomsnittsinntekt	571 700	349 400	304 400	287 800	168 700	439 600
Antall observasjoner	383	140	105	61	57	746

Mor har like ofte høyere, som lavere, ekvivalentinntekt enn far

Ekvivalentinntekten gir et litt annet bilde av forholdet mellom partenes inntekter enn hva vi får ved å se på individuell inntekt etter skatt. Dette målet tar altså hensyn til inntektene fra samtlige husholdningsmedlemmer og er justert for husholdningens størrelse og sammensetning. Vi tar også hensyn til at barna tilbringer deler av tiden i farens husholdning (se foran). I fire av ti par har mor lavere ekvivalentinntekt enn far, og omtrent like ofte har hun høyere ekvivalentinntekt (tabell 3). Det er altså like vanlig at mor har lavere, som høyere, ekvivalentinntekt enn sin tidligere partner. I 22 prosent av parene har partene omtrent like stor ekvivalentinntekt. I 19 prosent av parene har mor mye lavere, og i 17 prosent av parene mye høyere, ekvivalentinntekt enn far.

Tabell 3. Par av bostedsmødre og samværsfedre etter hvor stor andel mors ekvivalentinntekt utgjør i prosent av fars. Gjennomsnittsinntekt for hver av partene i ulike grupper

	Mors inntekt i prosent av fars					Alle
	0-66%	67-89%	90-110%	111-149%	150%+	
Fordeling	19	20	22	23	17	100
Mors gjennomsnittsinntekt	169 200	196 800	212 700	237 600	193 000	220 500
Fars gjennomsnittsinntekt	473 900	250 800	215 000	184 400	133 500	249 700
Antall observasjoner	131	148	167	171	129	746

For alle par sett under ett, ligger fars gjennomsnittlige ekvivalentinntekt noe over mors, men forskjellen er beskjedent. Forskjellen mellom partenes ekvivalentinntekt er størst når mor har betydelig lavere inntekt enn far. Som for individuell inntekt etter skatt, henger dette til dels sammen med at noen få fedre har svært høye inntekter, særlig kapitalinntekter. Selv om mor like ofte har høyere, som

lavere, ekvivalentinntekt enn far, er det altså mer beskjedne inntektsforskjeller mellom partene i det første enn i det andre tilfellet.

Hva kjennetegner par med stor inntektsforskjell mellom partene?

Vi ser nå nærmere på par der det er stor inntektsforskjell mellom mor og far og spør hva som kjennetegner disse parene og om det er de samme faktorene som har betydning for forskjeller mellom partenes individuelle inntekt etter skatt og for deres husholdningsinntekt. Vi har foretatt multivariate analyser av par der den ene parten har betydelig lavere eller høyere inntekt enn den andre (kategoriene 1 og 5 i tabellene 1-3). Vi er særlig interessert i å se på betydningen av partenes yrkestilknytning og utdanningsnivå, samt av det å ha en ny partner i husholdningen. Som nevnt, har tidligere analyser vist at slike forhold er viktige for partenes økonomiske velferd etter samlivsbrudd. Vi inkluderer også andre faktorer i analysene, dels som kontrollvariabler og dels for å undersøke om de gir store inntektsforskjeller mellom partene. Noen av variablene, som antall barn i bidragsrelasjonen og fars månedlige samvær med barnet, har betydning for størrelsen på barnebidraget og dermed også for partenes inntekter.

Vi undersøker altså hva som bidrar til store forskjeller både mellom mors og fars *individuelle inntekt etter skatt* og mellom deres *husholdningsinntekt*. Husholdningsinntekten er summen av inntekt etter skatt for samtlige personer i partenes nåværende husholdninger. I tillegg til partenes egne inntekter, vil særlig inntekten fra en eventuell ny partner være viktig. Her korrigerer vi ikke for husholdningens størrelse og sammensetning eller for partenes samvær med felles barn. I stedet lar vi slike forhold inngå som forklaringsvariabler i analysene.

Vi benytter logistisk regresjon og estimerer sannsynligheten for at mor har mye lavere inntekt enn far (mors inntekt utgjør maksimalt 1/3 av fars) og mye høyere inntekt enn far (mors inntekt utgjør minst 150 prosent av fars). Vi inkluderer de samme uavhengige variablene i samtlige analyser. Slik kan vi undersøke om f.eks. mors yrkestilknytning har forskjellig betydning for forskjellene mellom partenes individuelle inntekt etter skatt og for forskjellene mellom deres husholdningsinntekt. Følgende uavhengige variabler inngår:

- Partenes hovedsakelige virksomhet. Vi skiller mellom dem som har, og dem om ikke har, yrkesarbeid som hovedsakelig virksomhet.
- Partenes utdanningsnivå. Vi skiller mellom høy og lav utdanning og får fire mulige kombinasjoner for paret. Som høy utdanning regnes avsluttet videregående utdanning eller høyere.
- Samliv i dag: Hvorvidt foreldrene er enslige eller har en ny partner i husholdningen.

- Andre barn i husholdningen: Vi skiller mellom dem som har, og dem som ikke har, andre barn i sin nåværende husholdning enn barna i den aktuelle bidragsrelasjonen.
- Tid siden brudd, basert på bostedsforeldrenes opplysninger om når partene flyttet fra hverandre.
- Yngste barns alder: Alder på yngste barn i den aktuelle bidragsrelasjonen, firedelt.
- Antall barn i bidragsrelasjonen. Vi skiller mellom par med ett barn, og par med flere barn.
- Antall bidragsrelasjoner: Noen foreldre har barn med flere tidligere partnere enn den som inngår i undersøkelsen her. Opplysninger om dette er hentet fra et av SSBs registre. Vi skiller mellom dem som har én bidragsrelasjon, og dem som har flere.
- Samvær siste måned: Begge parter oppgav hvor mange dager samværsforeldereren hadde vært sammen med barnet siste måned. Vi benytter gjennomsnittet av partenes svar.

Observasjoner med uoppgitt på minst én av variablene er holdt utenfor, noe som gir 718 par i de multivariate analysene. Fordelingen av de uavhengige variablene vises i tabell 4. Her vises også gjennomsnittlig individuell inntekt etter skatt og gjennomsnittlig husholdningsinntekt for bostedsmødre og samværsfedre i de ulike gruppene. For små grupper er det ganske stor usikkerhet knyttet til dette gjennomsnittet.

Den første kolonnen i tabell 5 viser resultater fra den logistiske regresjonsanalysen av om mor har mye *lavere* individuell inntekt etter skatt enn far, når vi tar hensyn til de andre uavhengige variablene i modellen. Resultatene presenteres som såkalte oddsforhold. Dette kan forstås som den relativt høyere eller lavere sjansen en person i en gitt gruppe har for å ha et positivt utfall på den variabelen vi studerer, sammenlignet med referansekategorien. Oddsforhold høyere enn 1 innebærer større sannsynlighet enn referansegruppen for at mor har mye lavere inntekt etter skatt enn far, mens oddsforhold lavere enn 1 innebærer mindre sannsynlighet for det samme. Effekter som er statistisk utsagnskraftige er markert med stjerne(r). Den andre kolonnen i tabell 5 viser sannsynligheten for at mor har mye *høyere* individuell inntekt etter skatt enn far.

Som ventet, har partenes yrkestilknytning stor betydning for hvem av dem som har høyest og lavest inntekt etter skatt. Det at mor er yrkesaktiv, men ikke far, gir redusert sannsynlighet for at mor har betydelig lavere inntekt enn far (oddsforhold 0,33), og sterkt økt sannsynlighet for at hun har betydelig høyere inntekt enn far (oddsforhold 6,27). Det motsatte er tilfellet når far, men ikke mor, er yrkesaktiv. Det at ingen av partene er yrkesaktive påvirker ikke sannsynligheten for at mor har betydelig lavere inntekt etter skatt enn far, men gir økt sannsynlighet for at hun har betydelig høyere inntekt enn far. Dette siste gjenspeiler trolig at bostedsmødre som ikke er i jobb, får større overføringer enn samværsfedre som ikke er i jobb.

Tabell 4. Fordeling av de uavhengige variablene i de multivariate analysene, samt gjennomsnittlig individuell inntekt etter skatt og gjennomsnittlig husholdningsinntekt etter skatt for bostedsmødre og samværsfedre i de ulike gruppene. Prosent

	Andel, prosent	Individuell inntekt etter skatt Gjennomsnitt		Husholdningsinntekt etter skatt Gjennomsnitt	
		Bostedsmor	Samværsfar	Bostedsmor	Samværsfar
Alle	100 (N=718)	262 500	299 300	386 100	416 500
Hovedsakelig virksomhet					
Begge yrkesaktive	63	284 700	315 700	412 000	446 400
Mor yrkesaktiv, far ikke	9	270 300	192 800	372 400	262 200
Far yrkesaktiv, mor ikke	23	218 300	332 900	344 300	441 400
Ingen yrkesaktive	5	171 300	142 600	278 500	220 900
Utdanning					
Begge lav	22	238 100	235 000	360 100	337 900
Mor lav, far høy	20	230 500	302 300	337 900	438 800
Far lav, mor høy	18	272 400	330 400	394 400	441 700
Begge høy	40	287 400	319 000	420 600	437 000
Samliv i dag					
Begge enslige	37	279 200	281 700	289 400	311 700
Mor enslig, far gift/samboer	23	279 600	329 600	293 400	556 600
Mor gift/samboer, far enslig	17	239 200	290 100	531 800	310 200
Begge gift/samboer	23	235 500	304 900	529 200	526 700
Andre barn i husholdningen					
Begge ingen andre barn	46	273 000	286 300	347 600	360 600
Mor ingen andre barn, far minst ett	21	263 400	297 000	354 800	494 600
Mor minst ett annet barn, far ingen	20	263 400	286 700	447 600	359 700
Begge ett eller flere andre barn	13	222 100	369 900	480 700	578 100
Tid siden brudd					
Under 2 år	14	268 200	305 300	287 700	343 900
2-5 år	32	270 400	275 000	370 200	381 100
6-10 år	32	255 400	328 200	412 200	465 700
11 år +	23	258 200	288 900	413 500	440 600
Yngste barns alder					
0-4 år	11	268 600	220 400	293 900	272 300
5-9 år	30	258 000	314 000	362 400	415 600
10-14 år	39	269 400	302 100	403 400	443 600
15-17 år	20	252 200	316 200	438 500	444 600
Antall barn i bidragsrelasjonen					
1 barn	64	252 500	282 800	391 000	408 700
2 barn +	36	280 600	329 200	377 402	430 500
Antall bidragsrelasjoner					
Begge har en relasjon	80	263 400	291 300	392 600	410 700
Mor en, far to eller flere	9	256 200	337 000	380 600	437 200
Mor to eller flere, far en	9	258 200	350 400	345 600	473 700
Begge to eller flere ¹	2	-	-	-	-
Samvær med far siste måned					
0 dager	13	274 500	276 600	399 400	422 900
1-3 dager	8	242 700	216 100	409 400	354 000
4-7 dager	30	263 900	292 700	392 700	420 100
8-12 dager	33	269 400	318 900	387 700	428 200
13 dager +	15	268 200	334 100	346 200	412 900

¹ Ettersom det er få observasjoner i denne kategorien oppgir vi ikke gjennomsnittstall for inntekt her.

Også forholdet mellom partenes utdanningsnivå har, som vi kunne vente, betydning for hvem som har høyest inntekt. Når mor har lav utdanning, mens far har høy, øker sannsynligheten for at mor har betydelig lavere inntekt etter skatt enn far, sammenlignet med referansekategorien (begge lav utdanning). Det at far har lav utdanning, mens mor har høy, har derimot ingen betydning for inntektsforskjellen mellom partene. Når begge har høy utdanning, reduseres sannsynligheten for at

mor har mye høyere inntekt enn far. Dette reflekterer trolig det sterkt kjønnsdelte arbeidsmarkedet i Norge, der typiske mannsyrker gjennomgående gir bedre økonomisk uttelling enn typiske kvinneyrker.

I tillegg til partenes yrkestilknytning og utdanning, er vi særlig interessert i hvilken betydning partenes nåværende samlivsstatus har for inntektsforskjellen mellom dem. Vi ser at en ny partner for mor øker sannsynligheten for at hun har mye lavere individuell inntekt etter skatt enn far. Det at mor, men ikke far, har en ny partner, reduserer sannsynligheten for at mor har mye høyere individuell inntekt etter skatt enn far. Dette kan tyde på at mor ofte reduserer yrkesarbeidet når hun får en ny partner, mens det samme ikke er tilfellet for far. Det kan også tenkes å være en seleksjonseffekt ved at mødre med lav yrkesdeltaking og dermed lav inntekt, oftere inngår nye samliv enn mødre med full jobb.

Av øvrige resultater vil vi peke på at mor sjeldnere har lavere individuell inntekt etter skatt enn far når det har gått litt tid, enn i de to første årene etter bruddet. Dette kan ha sammenheng med at det kan ta tid å få innvilget stønader og trygder og å få avklart barnebidraget. Mange mødre vil også ha behov for økt arbeidsinntekt etter et samlivsbrudd, noe som kan ta tid å få på plass. Vi vil også trekke fram at mor oftere har høyere inntekt etter skatt enn far når de har flere barn sammen, enn når det bare er ett barn i bidragsrelasjonen. Dette bunner trolig i at fedre med flere barn betaler høyere bidrag enn fedre med bare ett barn. En analyse av inntektsforskjeller mellom partene før betalt/mottatt bidrag viser ingen effekt av antall barn i relasjonen (ikke vist her). Det er også verdt å merke seg at mange samværsdager mellom far og barn innebærer redusert sannsynlighet for at mor har mye høyere inntekt etter skatt enn far. Mønsteret er omtrent det samme i analyser av inntektsforskjeller før betalt/mottatt bidrag og kan derfor ikke skyldes at fedre med mye samvær betaler lavere bidrag enn fedre med lite samvær. Trolig er forklaringen at fedre som har lite samvær med barna sine, ofte har lav inntekt (Kitterød og Lyngstad 2007), og at det da skal lite til for at mor har høyere inntekt enn far. Fedre med mye samvær har gjerne høy inntekt.

De to siste kolonnene i tabell 5 viser resultater fra analyser av om mor har mye *lavere* husholdningsinntekt enn far, og om mor har mye *høyere* husholdningsinntekt enn far. Husholdningsinntekten er altså summen av inntekt etter skatt for samtlige husholdningsmedlemmer. Langt på vei finner vi de samme mønstrene som i analysene av forholdet mellom partenes individuelle inntekt etter skatt, men det er også noen forskjeller. Det at mor er yrkesaktiv, men ikke far, reduserer sannsynligheten for at mor har mye lavere husholdningsinntekt enn far og øker sannsynligheten for at hun har mye høyere husholdningsinntekt enn far. Dette er det samme mønsteret som for forholdet mellom partenes individuelle inntekt etter skatt. Det at ingen av partene er yrkesaktive gir økt sannsynlighet for at mor har mye høyere husholdningsinntekt enn far. Effekten er enda større her enn i

analysene av individuell inntekt etter skatt. Her spiller trolig den nye partnerens inntekt en ikke uvesentlig rolle. Det kan være at bostedsmødre oftere enn samværsfedre har en ny partner med god inntekt. Partenes utdanningsnivå har i hovedsak samme betydning for forholdet mellom deres husholdningsinntekt, som for forholdet mellom deres individuelle inntekt etter skatt.

Tabell 5. Resultater fra logistiske regresjonsanalyser av om mor har mye lavere individuell inntekt etter skatt enn far, mye høyere individuell inntekt etter skatt enn far, mye lavere husholdningsinntekt enn far, og mye høyere husholdningsinntekt enn far. Par av bostedsmødre og samværsfedre. Oddsforhold (N=718)

	Individuell inntekt etter skatt		Husholdningsinntekt	
	Mor mye lavere enn far	Mor mye høyere enn far	Mor mye lavere enn far	Mor mye høyere enn far
Hovedsakelig virksomhet				
Begge yrkesaktive (ref)				
Mor yrkesaktiv, far ikke	0,33 *	6,27***	0,11***	6,30***
Far yrkesaktiv, mor ikke	2,06**	0,50**	1,20	0,79
Ingen yrkesaktive	0,61	2,69**	0,61	5,31***
Utdanning				
Begge lav (ref)				
Mor lav, far høy	2,23**	0,70	2,89***	0,45**
Far lav, mor høy	0,65	0,89	0,72	0,79
Begge høy	1,38	0,46**	1,04	0,47**
Samliv i dag				
Begge enslige (ref)				
Mor enslig, far gift/samboer	1,60	0,93	11,03***	0,09***
Mor gift/samboer, far enslig	3,04***	0,22***	0,25**	7,70***
Begge gift/samboer	2,33*	0,81	0,77	0,67
Andre barn i husholdningen				
Begge ingen andre barn (ref)				
Mor ingen andre barn, far minst ett	1,07	0,65	1,32	0,53(*)
Mor minst ett annet barn, far ingen	0,55(*)	1,65	0,43*	1,68(*)
Begge ett eller flere andre barn	1,54	0,50(*)	0,30*	0,89
Tid siden brudd				
Under 2 år (ref)				
2-5 år	0,46*	1,33	0,44*	1,65
6-10 år	0,84	0,86	1,06	1,43
11 år +	0,58	1,49	0,37*	1,04
Yngste barns alder				
0-4 år (ref)				
5-9 år	1,12	0,58	2,80**	1,06
10-14 år	1,57	0,79	2,63*	1,15
15-17 år	2,63(*)	0,67	2,29(*)	1,64
Antall barn i bidragsrelasjonen				
1 barn (ref)				
2 barn +	0,82	1,65**	0,70	1,04
Antall bidragsrelasjoner				
Begge har én relasjon (ref)				
Mor én, far to eller flere	2,06*	1,36	1,92(*)	0,70
Mor to eller flere, far én	1,24	0,51	2,17(*)	0,63
Begge to eller flere	1,06	2,10	1,75	2,05
Samvær med far siste måned				
0 dager (ref)				
1-3 dager	0,65	0,80	0,79	1,83
4-7 dager	1,06	1,22	1,42	1,22
8-12 dager	1,51	0,66	1,61	0,77
13 dager +	1,76	0,38**	1,30	0,63

***:Signifikant på 0,1 prosentnivå, **:Signifikant på 1 prosentnivå, *: Signifikant på 5 prosentnivå, (*):Signifikant på 10 prosentnivå

Partenes nåværende samlivsstatus har imidlertid delvis en annen betydning for forholdet mellom deres husholdningsinntekt, enn for forholdet mellom deres individuelle inntekt etter skatt. Det at mor, men ikke far, har en ny samboer, reduserer sannsynligheten for at hun har lavere husholdningsinntekt enn far, og øker sannsynligheten for at hun har høyere husholdningsinntekt. Dette er det motsatte mønsteret av det vi så for individuell inntekt etter skatt og kan tyde på at mor kan redusere sin yrkesaktivitet, og dermed sin individuelle inntekt, men likevel ha høy økonomisk velferd fordi hun nyter godt av den nye partnerens inntekt. Også for fedre ser vi at når han selv, men ikke mor, har en ny samboer, øker sannsynligheten for at han har mye høyere inntekt enn mor, mens sannsynligheten for at han har mye lavere inntekt reduseres. Ulikt hva som er tilfellet for mor, ser det imidlertid ikke ut til at samværsfedre reduserer yrkesarbeidet, og dermed sin individuelle inntekt etter skatt, når de får en ny partner.

Økonomi etter samlivsbrudd: Overføringer, yrkesarbeid og nye partnere viktige for forholdet mellom mors og fars inntekt

Det diskuteres ofte hvem som er de økonomiske vinnere og tapere etter et samlivsbrudd. I denne artikkelen sammenligner vi inntektene til bosteds- og samværsforeldre til ett og samme barn. Med slike analyser av foreldrepar kan vi stille andre spørsmål og vise andre mønstre enn hva man kan ved å sammenligne bostedsmødre som gruppe med samværsfedre som gruppe, slik det ofte gjøres. Vi spør hvor ofte den ene parten har mye lavere eller høyere inntekt enn den andre, og hva som kjennetegner par med stor inntektsforskjell mellom foreldrene.

Det er viktig å benytte flere inntektsmål når vi sammenligner inntektene til bostedsmødre og samværsfedre slik at vi kan fange opp forskjellige aspekter ved foreldrenes økonomiske situasjon. Forskjellige mål reflekterer på ulike måter hvordan partene har tilpasset seg på arbeidsmarkedet og hvorvidt de har inngått nye parforhold eller ikke. Dessuten ønsker vi å vise hvilken betydning de velferdsstatlige overføringer og barnebidraget har. Vi sammenligner både mors og fars individuelle inntekt etter skatt, deres individuelle inntekt eksklusive skatt og barnerelaterte overføringer og deres ekvivalentinntekt.

Ser vi på individuell inntekt etter skatt, er det vanligere at mor, enn far, har høyest inntekt, og dette til tross for at mødre gjerne har lavere yrkes- og kapitalinntekter enn fedrene. Overføringer spiller en større rolle for mødre enn fedre, samtidig som mødre betaler mindre i skatt. Ser vi bort fra skatt, barnebidrag og overføringer relatert til barnet, har bostedsmødre lavere inntekt enn samværsfedre i flertallet av parene. Det foregår altså betydelige overføringer til bostedsmødre gjennom trygde- og skattesystemet og via barnebidrag. Dette er i tråd med intensjonene i familiepolitikken og bidrar til å dekke de ekstra kostnadene mor har ved at barna bor mest hos henne. Det er også i tråd med

intensjonen i bidragsreglene som innebærer at begge foreldre skal bidra til forsørgelsen av felles barn. Både bostedsmødre og samværsfedre inngår ofte nye samliv og får nye familiekonstellasjoner. Ser vi på ekvivalentinntekten, som altså er summen av inntektene til samtlige husholdningsmedlemmer justert for husholdningens størrelse og sammensetning, har bostedsmødre like ofte lavere, som høyere, inntekt enn samværsfedre. Kun i to av ti par har partene omtrent lik ekvivalentinntekt.

De tre inntektsmålene gir altså litt forskjellige bilder av forholdet mellom mors og fars inntekt, men uansett har partene sjelden tilnærmet lik inntekt. I de aller fleste par har den ene parten lavere inntekt enn den andre, og i en del par er inntektsforskjellen betydelig. Barn med foreldre som lever atskilt, beveger seg derfor ofte mellom husholdninger med ulike økonomiske ressurser, og de fleste foreldre må samarbeide om barna med en tidligere partner som har lavere eller høyere inntekt enn dem selv.

Både partenes yrkestilknytning og nåværende samlivsstatus er viktig for hvorvidt det er stor inntektsforskjell mellom dem eller ikke, men mønsteret er til dels litt forskjellig for forholdet mellom partenes *individuelle inntekt etter skatt* og for forholdet mellom deres *husholdningsinntekt*. Sannsynligheten for at mor har mye høyere individuell inntekt etter skatt enn far øker når mor, men ikke far, er yrkesaktiv. Det samme mønsteret gjelder for forholdet mellom partenes husholdningsinntekt. For individuell inntekt etter skatt finner vi også at sannsynligheten for at mor har mye lavere inntekt enn far øker når bare far er yrkesaktiv. Mer uventet er det at mor ofte har både høyere inntekt etter skatt enn far og høyere husholdningsinntekt enn far når ingen av partene er yrkesaktive. Dette bunner trolig i at mødre mottar mer i offentlige overføringer og barnebidrag enn fedre. Hva husholdningsinntekten angår, kan det også tenkes at ikke yrkesaktive mødre oftere enn ikke yrkesaktive fedre har en ny partner med forholdsvis høy inntekt.

En ny partner for mor gir økt sannsynlighet for at hun har lavere, og redusert sannsynlighet for at hun har høyere, individuell inntekt etter skatt enn far. En ny partner reduserer derimot sannsynligheten for at mor har lavere husholdningsinntekt enn far, mens den øker sannsynligheten for at hun har høyere husholdningsinntekt. Dette kan tyde på at mor ofte trapper ned yrkesarbeidet ved etablering av en ny familie, men den nye partnerens inntekt innebærer at hun likevel kan ha høyere husholdningsinntekt enn sin tidligere partner. Det kan imidlertid også være en seleksjonseffekt her ved at mødre med lav inntekt oftere enn andre mødre inngår nye samliv.

Våre analyser viser at det i de aller fleste par er moderate eller store inntektsforskjeller mellom bostedsmor og samværsfar. Vi vet ikke hvorvidt foreldre og barn finner dette problematisk eller urettferdig, men de stadige diskusjonene i media om hvem som kommer best ut etter et samlivsbrudd, kan tyde på at det ligger et visst konfliktpotensial i opplevde inntektsforskjeller mellom foreldrene.

Dette kan bl.a. ha sammenheng med at forholdet mellom partenes individuelle inntekter har betydning for fastsettelsen av barnebidraget. Analyser på parnivå slik vi har foretatt i denne artikkelen, kan bidra til en mer informert diskusjon om hvorvidt det er bostedsmødre eller samværsfedre som har høyest inntekt, og gi økt forståelse for betydningen av overføringer og skatt for forholdet mellom partenes inntektsnivå, og også for hvilken rolle partenes yrkestilpasninger og nye samliv spiller.

Våre analyser er basert på noen utvalgte inntektsmål. Videre forskning om økonomisk ulikhet mellom foreldre som lever atskilt, bør også benytte andre mål for økonomisk velferd, f. eks. subjektive mål og ikke-monetære forhold som boligstandard og tilgang til ulike typer utstyr. Videre bør det kartlegges mer systematisk hvilke inntekter mor og far selv tar i betraktning når de sammenligner seg med sin tidligere partner, samt hvilke forskjeller som oppleves som urettferdige og hvilke som ansees som rimelige. Det bør også diskuteres nærmere hvilke inntektsmål som er mest relevante for å sammenligne den økonomiske velferden mellom bosteds- og samværsforeldre. En viktig videreføring av funnene i artikkelen vil dessuten innebære en avklaring av hvorvidt det er seleksjon eller tilpasning som gjør at bostedsmødre som har en ny partner, ofte har lavere individuell inntekt, men høyere husholdningsinntekt, enn sin tidligere partner. Er dette et resultat av at mødre med lav yrkesaktivitet oftere enn andre mødre inngår nye parforhold, eller av at mange mødre reduserer yrkesarbeidet når de etablerer seg på nytt? Slike spørsmål forutsetter longitudinelle data og kan ikke besvares på grunnlag av den undersøkelsen vi benytter her.

Litteratur

Andress, H.-J., B. Borgloh, M. Bröckel, M. Giesselmann, D. Hummelsheim (2006): The Economic Consequences of Partnership Dissolution - A Comparative Analysis of Panel Studies from Belgium, Germany, Great Britain, Italy, and Sweden, *European Sociological Review*, 22(5):533-560.

Bratberg, E. og S. Tjøtta (1999): *Levekår i barnefamilier etter skilsmisse*, Rapporter 1/99, Bergen: Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning.

Bratberg, E. og S. Tjøtta (2008): Income effects of divorce in families with dependent children, *Journal of Population Economics*, 21(2):439-461.

Fløtten, T., E. Dahl og A. Grønningsæter (2001): *Den norske fattigdommen. Hvordan arter den seg, hvor lenge varer den og hva kan vi gjøre med den?*, Fafo-notat 2001:16. Oslo: Fafo.

Jarvis, J. og S. P. Jenkins (1997): Marital Splits and Income Changes. Evidence for Britain, *Innocenti Occasional Papers*, Economic and Social Policy Series, no. 60, Firenze: UNICEF, Innocenti Research Centre.

Jensen, A.-M. og S.-E. Clausen (1997): *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*, Notat 1997:103, Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Kirkeberg, M. I. og V. Pedersen (2000): Mottakere og ytere av barnebidrag. Hvem har best økonomi?, *Samfunnsspeilet*, 14(5):2-10.

- Kitterød, R. H. (2008): *Økonomisk velferd blant foreldre som lever atskilt i 2004. Forskjeller mellom mødre og fedre i samme bidragsrelasjon*, Rapporter 2008/32, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Kitterød, R. H. og J. Lyngstad (2007): *Samværsfedre - sammenheng mellom inntekt og kontakt med barna også etter bidragsreformen*, Rapporter 2007/10, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Lyngstad, J. (2008): *Økonomisk velferd blant foreldre som lever atskilt i 2004. Forskjeller mellom grupper av mødre og fedre*, Rapporter 2008/31, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Lyngstad, J. og J. Epland (2003): *Barn av enslige forsørgere i lavinntektshusholdninger. En analyse basert på registerdata*, Rapporter 2003/12, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Lyngstad, J., R. Kjeldstad og E. Nymoen (2005): *Foreldreøkonomi etter brudd. Omsorgsforeldres og samværsforeldres økonomiske situasjon 2002*, Rapporter 2005/21, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Manting, D. og A. M. Bouman (2006): Short- and Long-Term Economic Consequences of the Dissolution of Marital and Consensual Unions. The Example of the Netherlands, *European Sociological Review*, 22(4):413-429.
- McManus, P. A. og T. A. DiPrete (2001): Losers and Winners: The Financial Consequences of Separation and Divorce for Men, *American Sociological Review*, 66(April):246-268.
- Melby, I. (1997): Etter samlivsbruddet. Far har best økonomi, *Samfunnsspeilet*, 11(1):33-39.
- NOU 2008:6: *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*, Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Ot.prp. nr. 43 (2000-2001): *Om lov om endringer i barnelova, forskotteringsloven og enkelte andre lover (nye regler for beregning av barnebidrag m.m.)*, Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Portman, A.-R. (2000): Sex Differences in the Economic Consequences of Separation. A Panel Study of the Netherlands, *European Sociological Review*, 16(4):367-383.
- Skevik, A. (2004): Far, forsørger og fattig? Økonomiske problemer blant norske samværsfedre, *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 7(19):2-16.
- Skaare, S. og G. Fodnesbergene (2005): *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004. Dokumentasjonsrapport*, Notater 2005/41, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Stirling, K. og T. Aldrich (2008): Child Support: Who Bears the Burden?, *Family Relations*, 57 (July): 376-389.
- Uunk, W. (2004): The Economic Consequences of Divorce for Women in the European Union: The Impact of Welfare State Arrangements, *European Journal of Population*, 20 (3):251-285.
- Vedø, A. (2004): *Vekter i undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, Notater 2004/25, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Aassve, A., G. Betti, S. Mazzucco, L. Mencarini (2007): Marital disruption and economic well-being: A comparative analysis, *Journal of the Royal Statistical Society*, 170(3):781-799.

Noter

ⁱ Lyngstad, Kjeldstad og Nymoene (2005) og Kitterød (2008) beskriver også situasjonen for par av bostedsfedre og samværs mødre.

ⁱⁱ Analysen er basert på *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*. Paranalysene ble utført av Kjeldstad og Nymoene.

ⁱⁱⁱ Beregningene er nærmere forklart i Lyngstad mfl. (2005) og Lyngstad (2008).

^{iv} Par der en eller begge parter hadde uoppgitt verdi på minst ett av de inntektsmålene vi benytter, er holdt utenfor. I de multivariate analysene har vi også holdt utenfor par med uoppgitte verdier på minst en av de uavhengige variablene i modellen.

^v Det ble laget egne utvalgs- og frafallsvekter for analyser av foreldrepar, og det er disse vi benytter her. Parets utvalgsvekt er 1 dividert på antall felles barn som paret har på den fila utvalget ble trukket fra. Frafallsvekten justerer for ulik svarprosent i ulike utdanningsgrupper med utgangspunkt i bostedsforelderens utdanningsnivå. Parvekten er laget ved å multiplisere utvalgsvekten med frafallsvekten.

^{vi} For 2004 hadde IFP opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag kun i de tilfellene der trygdeetaten (nå NAV Trygd) fungerte som bidragsfogd/betalingsentral. For de foreldrene der vi ikke har registeropplysninger om betalt og mottatt barnebidrag, har vi hentet opplysninger om dette fra spørreskjema.

^{vii} Denne såkalte EU-skalaen brukes ofte i SSBs inntektsanalyser og forutsetter betydelige stordriftsfordeler for store husholdninger. I den egentlige EU-skalen gis barn under 14 år en vekt på 0,3, mens eldre barn gis samme vekt som voksne. Vi bruker en modifisert versjon der barn under 18 år gis en vekt på 0,3.

^{viii} Se note iii.